

De gratie als oorzaak van verval van straf naar ons tegenwoordig recht

<https://hdl.handle.net/1874/241902>

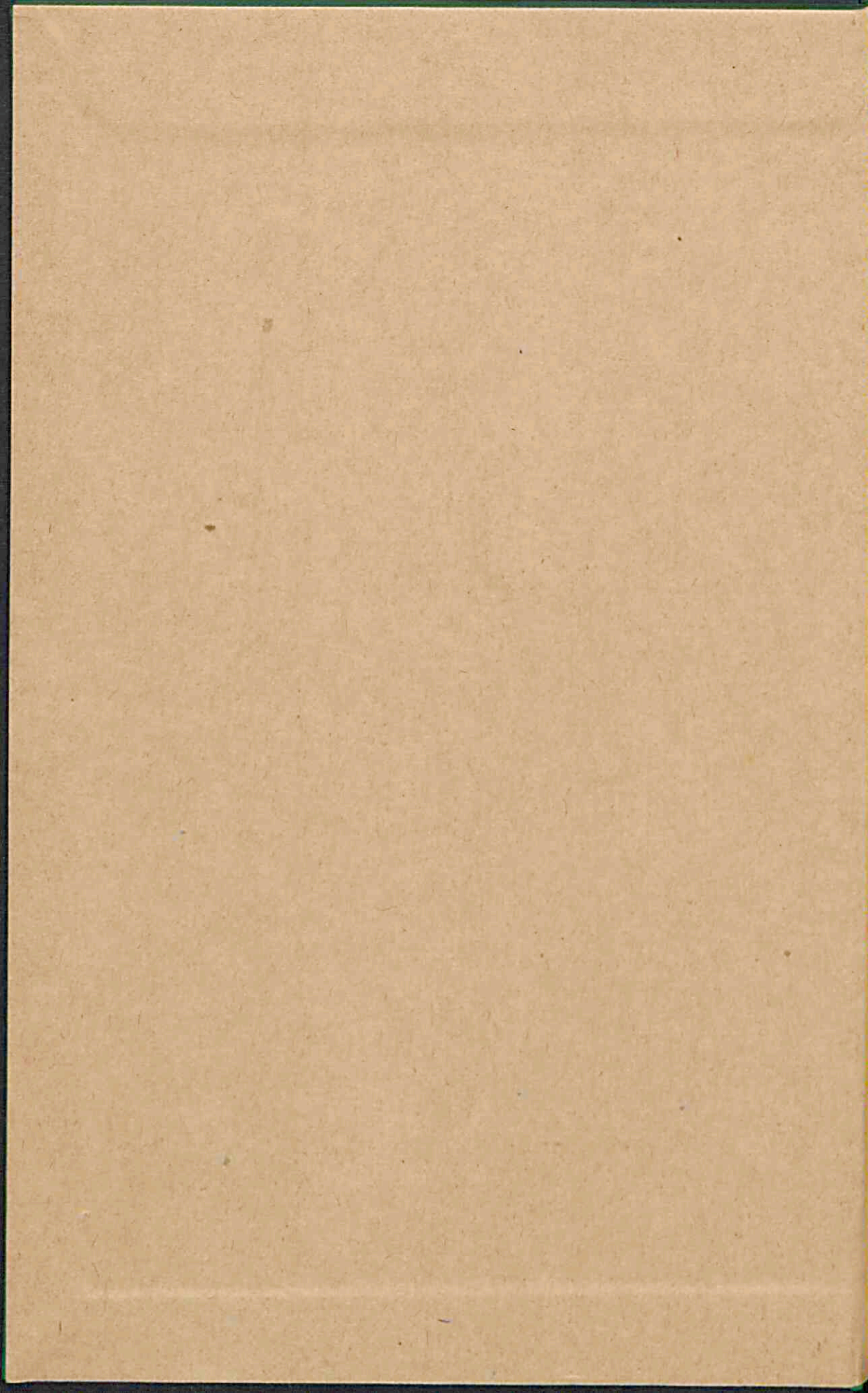
DE GRATIE

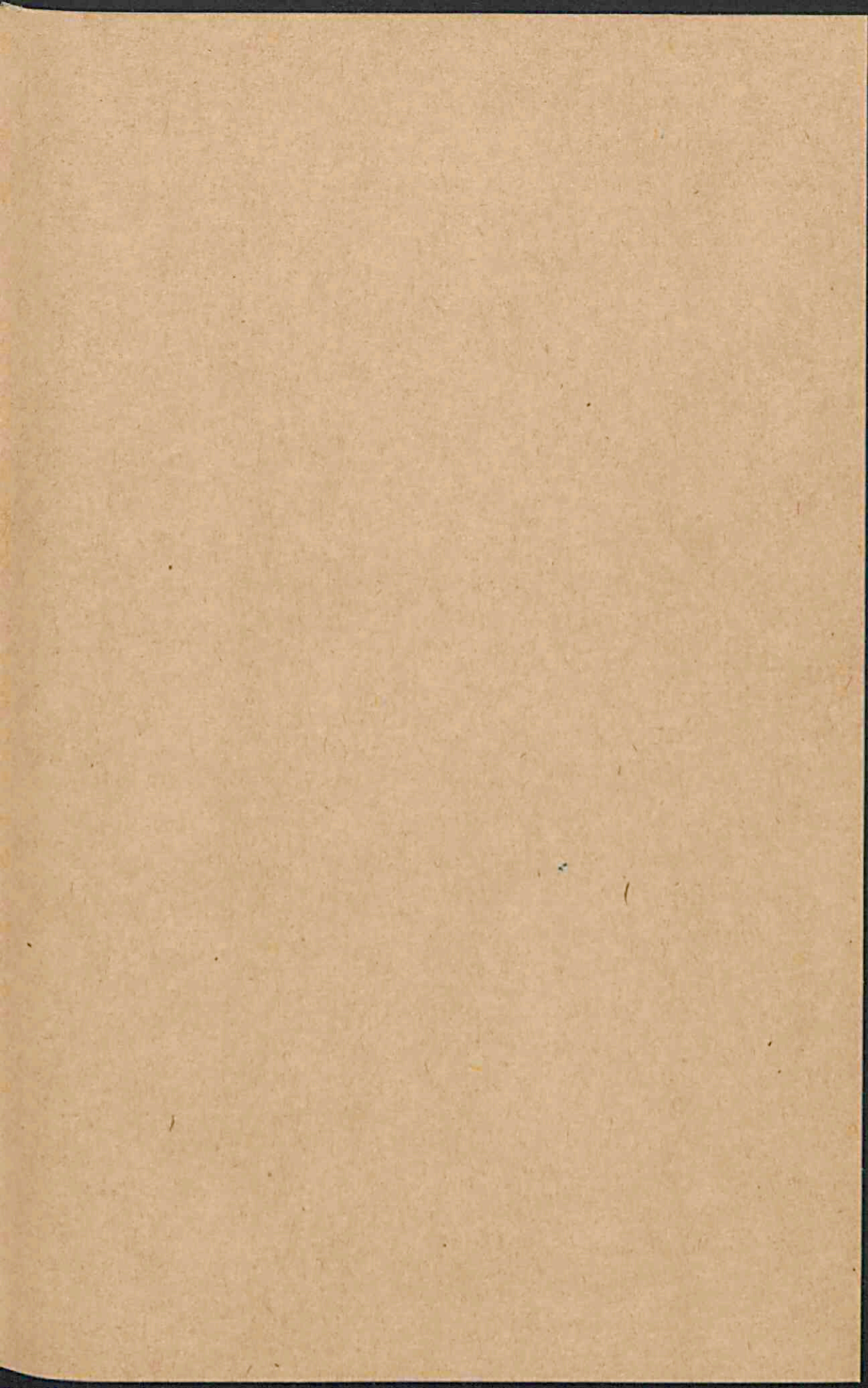
ALS OORZAAK VAN VERVAL VAN STRAF

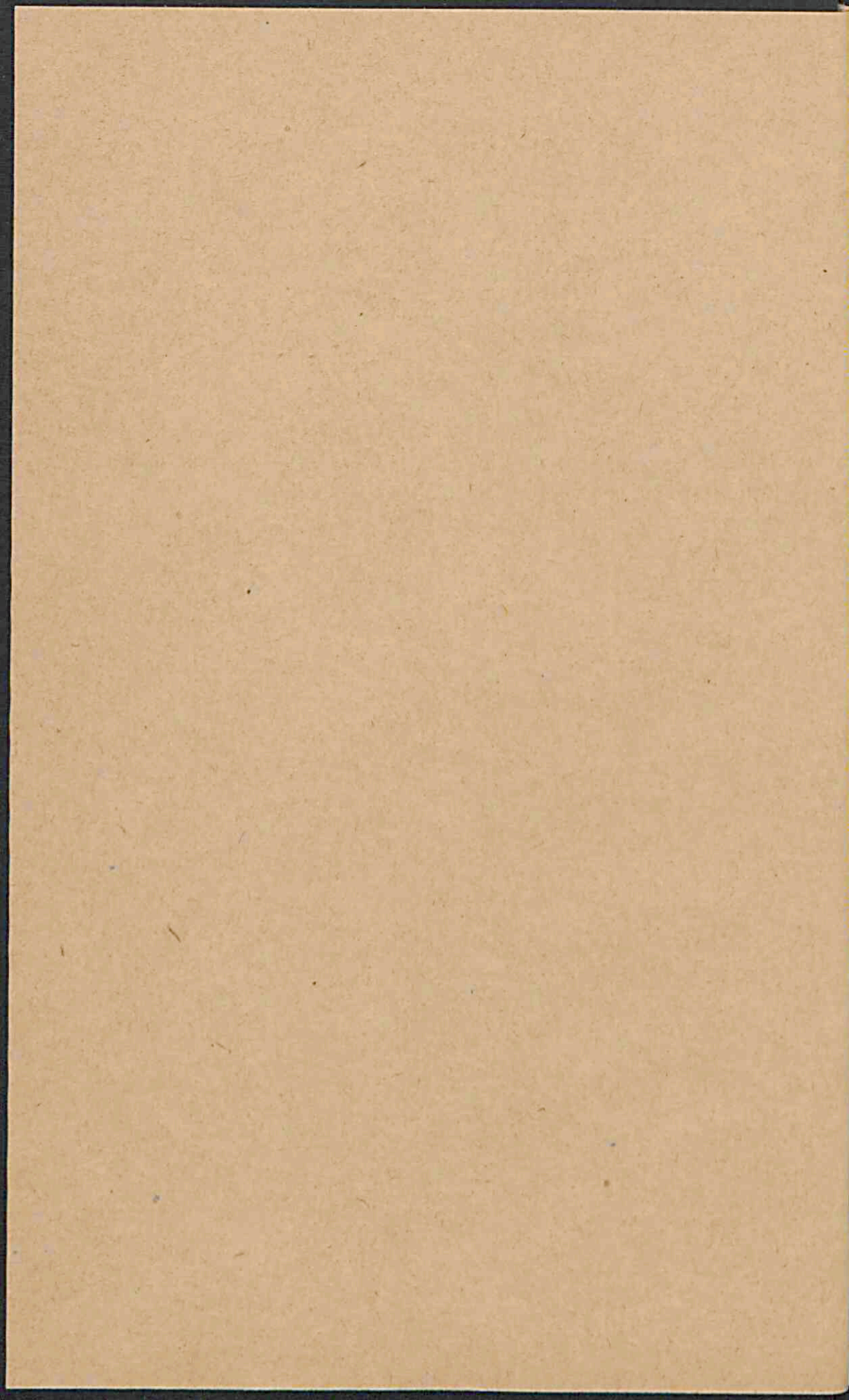
NAAR

ONS TEGENWOORDIG RECHT.

s.
cht
2

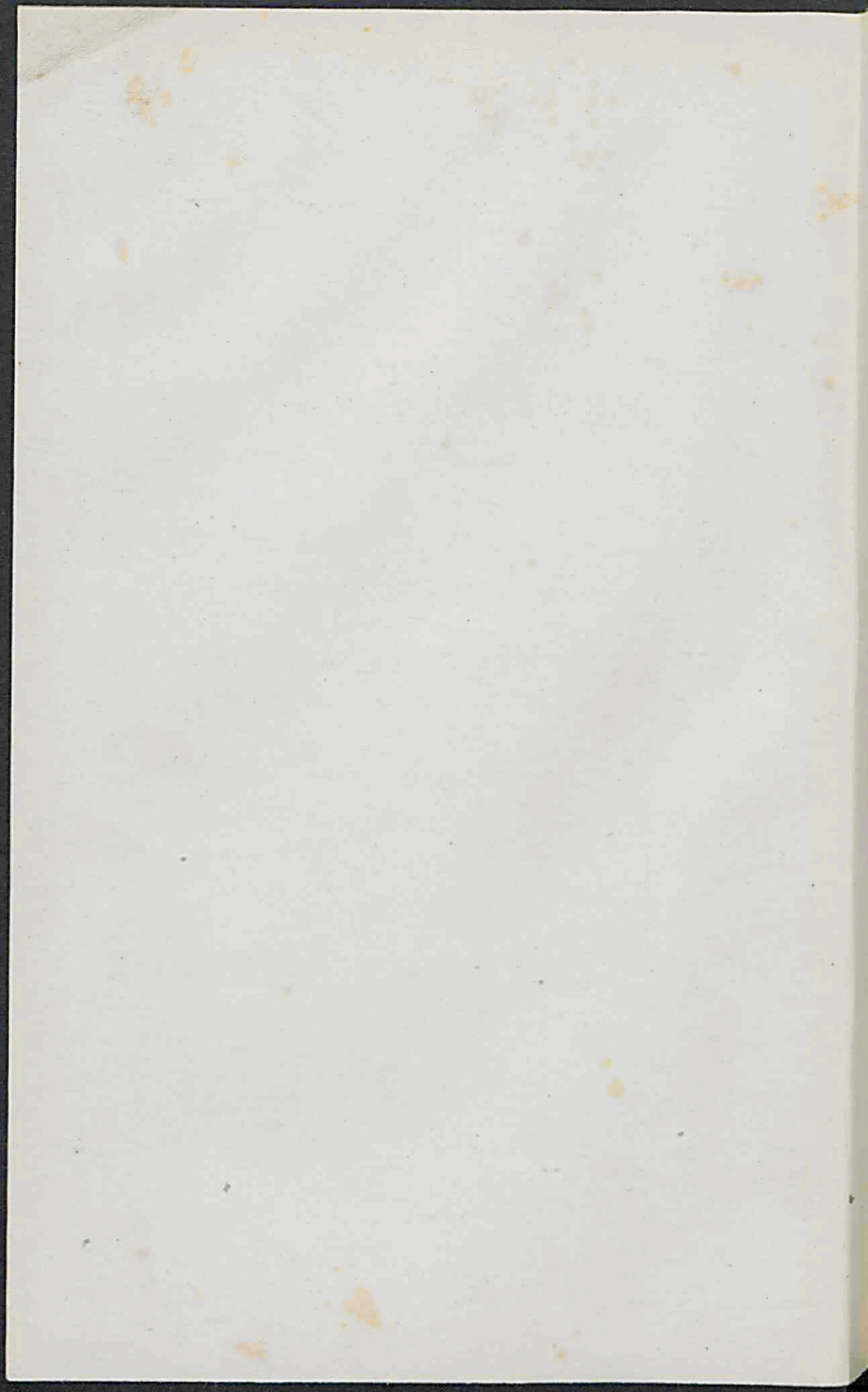

DE GRATIE

ALS OORZAAK VAN VERVAL VAN STRAF

NAAR

ONS TEGENWOORDIG RECHT.

Diss. Mr. 1882.

DE GRATIE

ALS

Oorzaak van verval van straf naar ons tegenwoordig recht.

PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD

VAN

DOCTOR IN DE RECHTSWETENSCHAP,

AAN DE RIJKS-UNIVERSITEIT TE UTRECHT,

NA MACHTIGING VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

Dr. S. TALMA,

HOOGLEERAAR IN DE FACULTEIT DER GENEESKUNDE,

VOLGENS BESLUIT VAN DEN SENAAAT DER UNIVERSITEIT,

EN OP VOORDRACHT DER

RECHTSGELEERDE FACULTEIT,

TE VERDEDIGEN

op Woensdag den 5 Juli 1882, des namiddags ten 2 ure,

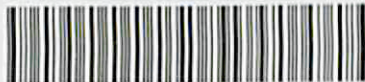
DOOR

JOHAN BALTHAZAR COENEN VAN 'S GRAVESLOOT,

geboren te Amersfoort.

RIJKSUNIVERSITEIT TE UTRECHT

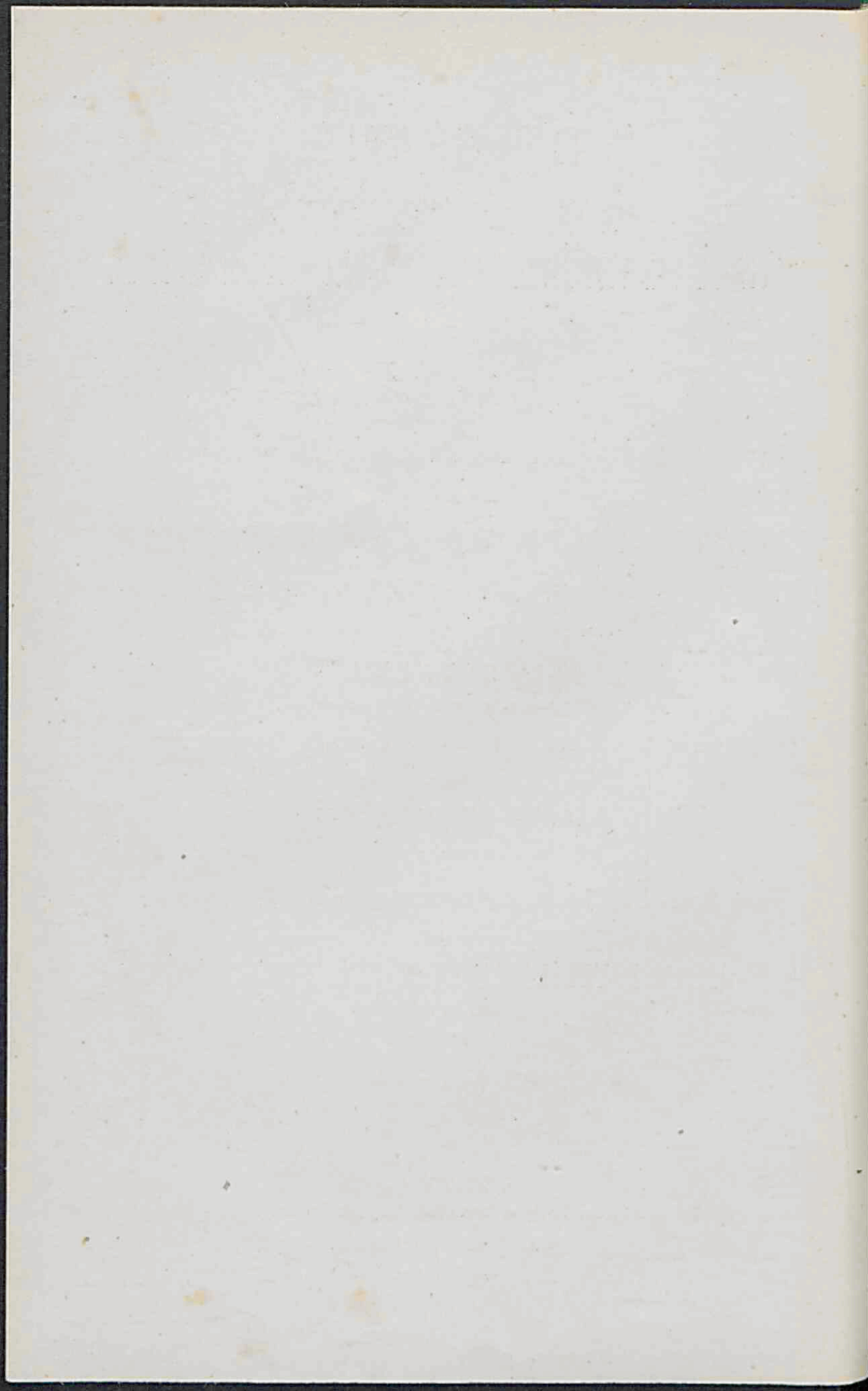

2379 431 0

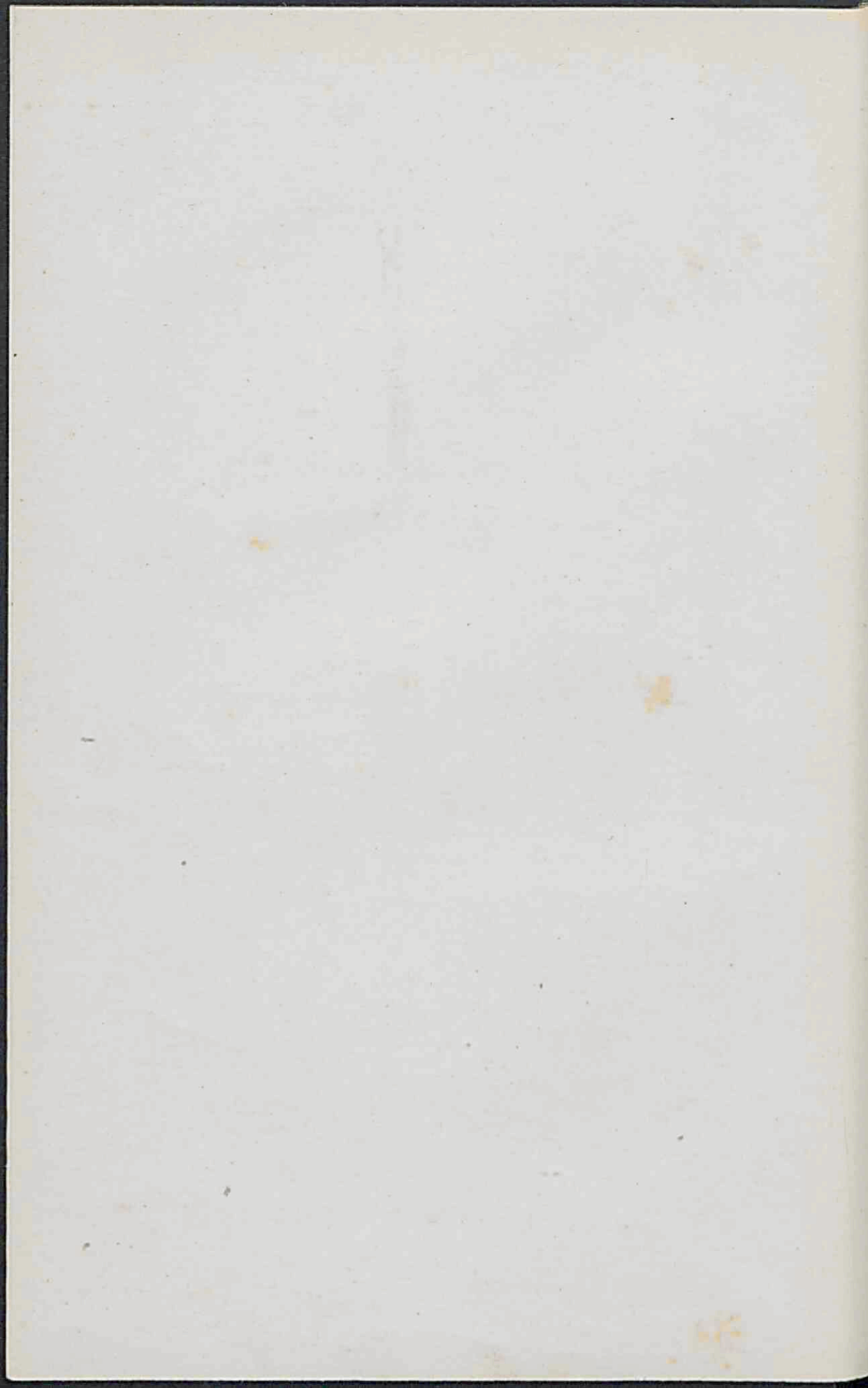
UTRECHT — 1882.

Stoom Boek- en Steendrukkerij „de Industrie”,

J. VAN DRUTEN.

Aan mijne Ouders.

**De gratie als oorzaak van verval van straf
naar ons tegenwoordig recht.**

I.

Door de bepaling van artikel 66 der tegenwoordige Grondwet is aan eene reeds lang bestaande twistvraag een einde gemaakt. Werd toch aan de eene zijde beweerd, dat de Koning niet alleen het recht van gratie had, maar dat hij ook abolitie en amnestie kon verleen, omdat volgens den inhoud van artikel 49 van de Grondwet van 1814 aan den Souvereinen Vorst het recht van gratie, abolitie en remissie van straf was gegeven, en uit niets bleek, dat men de macht des Konings in de Grondwetten van 1815 en 1840 in dit opzicht heeft willen

beperken, aan den anderen kant werd de verandering der redactie, doordat er namelijk in de Grondwetten van 1815 en 1840 alleen maar van een recht van gratie werd gesproken, met weglating van de woorden abolitie en remissie, voldoende geacht, om nu ook het recht des Konings binnen engere grenzen te beperken, en hem alleen te geven het recht van gratie in meer beperkten zin.

De onderscheiding van de verschillende vormen, waarin de strafrechtelijke gevolgen van strafbare handelingen kunnen worden opgeheven, hoewel feitelijk reeds oud en ook door de wetenschap erkend, vond echter in het positieve recht geene nauwkeurige uitdrukking. Het gevolg daarvan was voortdurende strijd over de vraag, hoever het recht van gratie zich uitstreckte, totdat de boven aangehaalde bepaling der Grondwet van 1848 aan den Koning alleen het recht van gratie gaf van straffen, door rechterlijke vonnissen opgelegd, terwijl amnestie en abolitie slechts door eene wet kunnen worden toegestaan.

Daar het ons voornemen is, alleen het recht

van gratie in den engeren zin van het woord te bespreken, en het als oorzaak van verval van straf naar ons tegenwoordig recht te beschouwen, is het noodzakelijk, vooraf met een enkel woord het begrip nader te omschrijven, en de daaruit voortgesproten twistvragen aan te stippen.

In den uitgebreidsten zin van het woord verstaat men onder gratie eene akte, waardoor de strafrechtelijke gevolgen eener strafbare handeling geheel of ten deele worden opgeheven. Zij staat in nauw verband met het recht van justitie, waarvan zij als het ware eene dispensatie verleent, en, evenals het recht van justitie zoowel het recht van vervolging, als van executie omvat, kan het recht van gratie niet alleen de straf, maar ook de veroordeeling treffen, en is het noodzakelijk een recht, dat door geene andere macht dan die het recht van justitie heeft, kan worden uitgeoefend, en dan ook altijd als een recht van het Souverein gezag is beschouwd. Maar vandaar ook, dat de vraag, hoever het recht zich uitstrekt, en wie het behoort uit te oefenen, nauw samenhangt met de regeling van de uitoefening van het Souverein gezag.

De oorsprong van het recht van gratie schijnt hierin gelegen te zijn, dat bij de Germanen en Franken de misdadiger door zijne misdaad *vrede-loos* werd, en wilde hij de rechten van het burgerschap terug krijgen, dan moest hij zich eerst met den Vorst en de beleedigde partij verzoenen. Nu had de Vorst de bevoegdheid, het *soengeld* kwijt te schelden, en daarin is, volgens De Bosch KEMPER, de oorsprong gelegen van het recht van gratie in ons vaderland.

In den tijd der Grafelijke regeering gold in vele streken als regel het beginsel, dat de Vorst geene gratie aan den delinquent mocht verleen, wanneer deze niet vooraf zich met de beleedigde partij had verzoend, of de private straf had voldaan. Ook vindt men hier en daar vermeld, dat de Vorst, om gratie te kunnen verleen, de consensus van de gelaedeerde partij behoefde, maar dit schijnt in dien zin te moeten worden opgevat, dat de Vorst deze voorwaarde zelf stelde aan de door hem te verleen gunst; maar gratie is nooit een recht van de beleedigde partij geweest. Wel kon de beleedigde partij het leed, dat haar berokkend was, vergeven,

maar dit gold niet als eene absoluut voor allen verbindende en onherroepelijke opheffing van vervolging of straf, die de gratie juist kenschetst als een grond tot verval van strafvordering en straf. Daar het schenken van gratie een recht is, dat uitsluitend door het Souverein gezag kan worden uitgeoefend, kan het ook door niemand anders worden verleend dan door den Souverein of door dengene, die dat recht van den Souverein heeft gekregen.

Intusschen was omtrent dit punt groote verwarring ontstaan. Het leenstelsel had de Souvereine rechten verbrokkeld en in allerlei handen gebracht, zoodat zelfs, wat wij nu zouden noemen private personen, in sommige gevallen gratie verleenden. Die toestand kon evenwel niet blijven voortduren. De Ordonnantie op het stuk der Crimineele Justitie van het jaar 1570 had ten doel, het recht van justitie en gratie wederom aan allen, die het onwettig uitoefenden, te ontnemen. Ten gevolge dier ordonnantie moesten allen, die beweerden het recht van gratie te mogen uitoefenen, „hunne tytelen ende bewijzen of autentycque copiën van dien” binnen het tijdsverloop

van drie maanden overleggen aan de Fiscalen van den Raad van Brabant of andere Provinciale Raden, ten einde die met de adviezen van voornoemde Raden aan den Stadhouder-Generaal te overhandigen ¹⁾).

Ook werd er strijd gevoerd, aan wien het recht van gratie toekwam tijdens de Republiek. Behoorde de uitoefening van dat recht aan den Stadhouder of aan de Staten? Reeds onder de Graven berustte het recht van pardon in Holland, en waarschijnlijk ook in Friesland, in handen van den Stadhouder, welk recht uitdrukkelijk door Koning PHILIPS van Spanje aan Prins WILLEM I, als Stadhouder van Holland, Zeeland en West-Friesland, was toegekend. Den elfden Juli van het jaar 1575 werd wederom aan WILLEM I, als Souverein dezer gewesten, zoolang zij in oorlog waren, dat recht toegekend, hetgeen ook nogmaals herhaald wordt in de Unie, die den 25sten April van het jaar 1576 tusschen Holland en Zeeland werd gesloten: „door den Prins zouden

¹⁾ Groot Placaatboek, deel II fol. 1019.

mogen verleend worden alle gratiën, remissiën, pardonnen, enz.”

Intusschen trachtten de Staten meermalen, zich het recht tot het verleenen van gratie toe te eigenen, en richtten zij een verzoek in 1579 tot den Prins, om, wanneer hij afwezig mocht zijn, het recht van gratie te mogen uitoefenen, welk verzoek gedeeltelijk werd ingewilligd. Ook later hebben de Staten meermalen het recht van den Stadhouder aan zich getrokken; onder anderen in 1650, gedurende het tijdvak der eerste Stadhouderlooze regeering, beschouwden zij dat recht als op hen te zijn overgegaan.

Met de revolutie van 1795 vervielen alle bijzondere privilegiën. In 1798 kwam de nieuwe staatsregeling tot stand, waarbij aan het Vertegenwoordigend Lichaam de wetgevende macht werd opgedragen.

In artikel 50 van deze Constitutie werd het verleenen van gratie wederom een recht van de Souvereine Overheid, dus van dat lichaam of dien persoon, die naar de verschillende staatsregelingen het Souverein gezag vertegenwoordigde. Gemeld artikel luidde: „dat aan het

Vertegenwoordigend Lichaam uitsluitenderwijze behoort het verleenen van gratie, na ingenomen consideratiën en op gunstig bericht van den rechter aan wien de zaak behoort”.

Geheel afgescheiden van de quaestie, aan wien het recht van gratie toekwam, was de strijd, die in deze vergadering in 1800 gevoerd werd over de vraag, of men onder gratie alleen te verstaan had de geheele of gedeeltelijke vermindering van straffen, bij rechterlijk vonnis opgelegd, dan wel of men daaronder ook mocht begrijpen het verleenen van gratie vóór de veroordeeling. Toen gold het niet meer de vraag, wie het recht had, maar tot hoever men het zou uitstrekken. In het Dagverhaal van het Vertegenwoordigend Lichaam ¹⁾ vinden wij opgeteekend, dat op een verzoek om gratie vóór de rechterlijke uitspraak, afwijzend werd beschikt.

Vele leden waren geneigd, aan requestanten, ook onder die omstandigheden, kwijtschelding van straf te geven, maar na heftige discussies werd

¹⁾ Deel X (pag. 270-271-275); deel IX (pag. 30—36).

toch besloten, dat men eerst het rechterlijk vonnis zoude afwachten. Hierdoor rees tevens stelliger de vraag, of het niet wenschelijk zoude zijn, de justitie er in te kennen. Reeds vroeger was de Souverein gewoon, advies te vragen in zake het verleenen van gratie, en wel aan zijnen regeeringsraad of aan zijne hoogste rechterlijke vierscharen. Een en ander werd nu nader in de Constitutie omschreven, en zoo luidde de bepaling van artikel 53 der Constitutie van 1801: „het Wetgevend Lichaam verleent bij uitsluiting, na ingenomen te hebben het advies van het Nationaal Gerechtshof, abolitie en remissie van *straffen bij rechterlijke sententiën opgelegd*”.

In de staatsregeling van 1805 werd in artikel 29 bepaald, dat de vergadering van Hun Hoogmogende, op voordracht van den Raadpensionaris, na ingenomen advies van het Nationaal Gerechtshof, gratie, abolitie of remissie verleent van straffen, bij rechterlijk vonnis opgelegd; terwijl artikel 38 van de Constitutie van 1806 vaststelde, dat de Koning het recht van gratie, abolitie of remissie heeft van straffen, bij rechterlijke vonnissen opgelegd, maar dat hij niettemin dat recht

niet vermocht uit te oefenen, dan na alvorens de leden van het Nationaal Gerechtshof in geheimen Rade daarover te hebben gehoord.

De commissie van 1814, belast met het samenstellen eener Grondwet, heeft dienovereenkomstig in artikel 49 bepaald: „de Souvereine Vorst verleent gratie, abolitie en remissie van straf, na ingenomen advies van den Hoogen Raad der Vereenigde Nederlanden”. In navolging van de schets van VAN HOGENDORP, luidde art. 67 der Grondwet van 1815: „De Koning heeft het regt van gratie, na ingenomen advies van den Hoogen Raad der Nederlanden”. In de Grondwet van 1840 vinden wij die bepaling in artikel 66 onveranderd terug.

Onder de Grondwet van 1815 werd nu wederom de vraag geopperd, hoever het recht van gratie zich uitstreckte, en of 't ook abolitie en amnestie omvatte. Bepaalde deze Constitutie, door de woorden „van straffen bij rechterlijke vonnissen opgelegd” weg te laten, dat de Koning, in afwijking met vroegere staatsregelingen, ook het recht tot het verleenen van abolitie vóór of gedurende de rechterlijke vervolgingen had? Dit was wederom

een punt, waarover zeer getwist werd. Zij, die deze vraag in toestemmenden zin beantwoordden, voerden als argumenten tot staving van hun gevoelen aan, dat de Grondwetten van 1806 en 1814 aan den Souvereinen Vorst het recht van abolitie gaven; dat nu wel in de Grondwet van 1815 deze bepaling niet met dezelfde bewoordingen was overgenomen, maar dat uit niets blijkt, dat men de macht, die den Souvereinen Vorst toekwam, heeft willen verminderen, en dat onder het woord gratie, zoowel abolitie, als remissie begrepen waren. Daartegen werd echter door de bestrijders van dit gevoelen opgemerkt, dat de Grondwetten van 1806 en 1814 wel van abolitie spraken, maar van abolitie van *straffen*; dat er dus eerst een veroordeelend vonnis moest zijn, zonder hetwelk er van geene straf sprake kan zijn.

De commissie der leden van de Staten-Generaal, in wier handen het ontwerp van de Grondwet van 1815 gesteld was, was wel van oordeel, dat onder het woord gratie, tevens abolitie, remissie, enz. van straf waren begrepen, maar men mag niet veronderstellen, dat zij, door de verandering in de redactie, tevens eene zoodanige uit-

breiding aan de macht des Konings heeft willen geven, zonder er uitdrukkelijk gewag van te hebben gemaakt.

Om intusschen verdere moeilijkheden te voorkomen, en ook aan deze twistvraag voor goed een einde te maken, werd in het jaar 1840 door drie afdeelingen der Tweede Kamer het voorstel gedaan, om achter het woord gratie in artikel 67 der Grondwet van 1815 de woorden te voegen „van straffen bij rechterlijke vonnissen opgelegd”, doch de Kroon was er tegen, en dientengevolge kwam er niets van. In het ontwerp der negen mannen, dat in December van het jaar 1844 werd aangeboden, luidde de bepaling opzigtelijk het verleenen van gratie: „de Koning heeft het recht van gratie van straffen bij rechterlijke vonnissen opgelegd en oefent het uit na gehoord advies van den Hoogen Raad der Nederlanden”, dus geheel overeenkomstig het voorstel der drie afdeelingen in 1840. Doordat evenwel het geheele ontwerp verworpen werd, bleef ook deze wijziging achterwege. Den achtsten Maart 1848 werden zeven-en-twintig ontwerpen van wet tot wijziging der Grondwet aan de Staten-Generaal

aangeboden. In artikel 2 van het vijfde ontwerp trof men de volgende bepaling aan: „de Koning heeft het recht van gratie. Wanneer het veroordeelingen betreft tot eene zwaardere straf dan drie jaren gevangenis, oefent hij dat recht uit na genomen advies van den Hoogen Raad der Nederlanden”. Eindelijk werd den zeventienden Maart 1848 door den Koning eene commissie benoemd tot het ontwerpen eener Grondwet. Den elfden April was haar ontwerp gereed, dat, gelijk zij zelve in haar verslag zeide, eene tweede uitgave was van de voorstellen der negen mannen.

Artikel 62 luidde: „De Koning heeft het recht van gratie van straffen bij rechterlijke vonnissen opgelegd. Wanneer het veroordeelingen betreft tot drie jaren gevangenis en daar beneden, oefent de Koning dat recht uit na gehoord advies van den rechter, die het veroordeelend vonnis streek, in de overige zaken na gehoord advies van den Hoogen Raad; abolitie en amnestie worden niet dan bij eene wet toegestaan”.

Duidelijk vindt men in de Memorie van Toelichting vermeld, dat de voorgestelde wijziging noodzakelijk was, zoowel wat de zekerheid van

het recht aanging, als wat het natuurlijk begrip van gratie betrof.

Eene zoo buitengewone machtsuitoefening, als het verleenen van abolitie en amnestie, kon slechts aan den wetgever worden overgelaten. Het recht van gratie bleef uitsluitend aan den Souverein, maar het advies van den rechter moest worden ingewonnen, met dien verstande, dat de Hooge Raad op verzoeken om gratie niet altijd meer behoefde gehoord te worden, maar dit in het vervolg van het quantum der opgelegde straffen zoude afhangen.

Met eene geringe wijziging werd het artikel, zooals het door de staatscommissie was voorgesteld, overgenomen in artikel 66 onzer tegenwoordige Grondwet, en werd dus de quaestie voor goed beslist, dat alleen gratie door den Koning zou kunnen worden verleend, terwijl eene wet vereischt wordt, om abolitie en amnestie toe te staan.

II.

Nu wij de geschiedkundige ontwikkeling van het recht van gratie hebben nagegaan, zullen wij overgaan tot de bespreking van wat wij daaronder te verstaan hebben. Vat men het in algemeene beteekenis op, dan vallen abolitie, amnestie, remissie, enz. er ook onder; in dien zin kan men zeggen, dat onder gratie verstaan wordt de ontheffing van de toepassing der strafwet of van de geheele of gedeeltelijke tenuitvoering der opgelegde straf. Het recht van gratie in engeren zin kan men omschrijven als de bevoegdheid aan den Souverein toegekend, om de geheele of gedeeltelijke opheffing der gevolgen van een door den strafrechter tegen een bepaald persoon gewezen vonnis te verleenen. In dien zin vinden wij dan ook bij RAUTER: „dans son acception la plus générale, la grâce est un acte du Souverain, par lequel l'effet de la loi pénale à l'égard du coupable est anéanti en tout ou en

partie. Dans le sens strict grâce signifie l'acte du Souverain par lequel il fait cesser l'effet d'une condamnation criminelle. Dans son sens étendu, la grâce comprend l'abolition de la poursuite du délit par acte du Souverain, et en ce sens elle comprend l'amnistie".

Ook bij VON HOLTZENDORFF in zijn Rechtslexicon, deel I, pag. 173, wordt eene dergelijke onderscheiding aangenomen. Daar toch lezen wij: „Unter Begnadigung versteht man eine Verfügung des Souverains durch welche die rechtlichen Folgen eines begangenen Verbrechens (oder mehrerer solcher) ganz oder theilweise aufgehoben werden. Die Arten der Begnadigung sind: I. Die Begnadigung im e. s., welche wieder zerfällt in a) Niederschlagung des Processes vor dem Strafurtheil, abolitio b) *eigentliche* nach dem Strafurtheil erfolgende Begnadigung, bestehend in dem gänzlichen oder theilweisen Erlass der Strafen, aggratio plena oder minus plena c) Restitution, restitutio ex capite gratiae, d. h. nach der theilweise Vollstreckung der Strafe eintretender Erlass des Strafrestes oder der mit dem Strafe verbundenen Rechtsnachtheile, ins-

besondere Rehabilitation genannt, wenn durch einen Gnadenact der Verbrecher wieder für fähig erklärt wird Ehrenrechte aus zu üben, deren Ausübung ihm zur Strafe entzogen war. II. Amnestie oder allgemeine Begnadigung, *abolitio generalis*, in Bezug auf ganze Klassen von Verbrechern oder Verbrechen ergehende Begnadigung, wobei aber nicht die nothwendige Folge die gänzliche Tilgung der Verbrechen und die Fiction, dass dieselben gar nicht existirt haben, ist. Die Französische und Italienische Jurisprudenz allerdings, versteht unter Amnestie, der Etymologie des Wortes entsprechend, nur jene Art der Begnadigung durch welche ein Verbrechen gleichsam als gar nicht geschehen mit allen seinen rechtlichen wirkungen als getilgt erklärt wird" — *hetgeen ook in ons recht het geval is.*

In het „Lehrbuch des gemeinen in Deutschland gültigen Peinlichen Rechts von FEUERBACH, herausgegeben von MITTERMAIER“, leest men in § 62: „Begnadigung ist die Aufhebung einer gesetzlich verdienten Strafe durch die höchste Gewalt im Staate. Diese Begnadigung geschieht entweder *a. vor* vollendeter richterlicher Untersuchung

oder erlassenen rechtlichen Erkenntnisse, *Abolition*, oder *b. nach* vollendeter richterlicher Untersuchung und gesprochenem Urtheil, *Begnadigung* im engern Sinn, die sich entweder durch Aufhebung aller Strafe (vollständige Begnadigung) oder nur durch Aufhebung eines Theils der Strafe (unvollständige Begnadigung, Milderung aus Gnade) äussert, oder endlich *c. nach* bereits eingetretenem Strafvollzug (*Restitution*) entweder durch Erlassung des noch übrigen Theils des zu erleidenden Strafübels oder durch Aufhebung der rechtlichen Folgen einer erlittenen Strafe" ¹⁾.

Abolitie heeft plaats wanneer, onverschillig of de rechtsvervolging al of niet reeds was aangevangen, de delinquent van alle nadeelige gevolgen, door de wet aan zijne commissie of omissie verbonden, wordt bevrijd, wanneer, om de woorden van RAUTER te bezigen „l'effet de la loi pénale à l'égard du coupable est anéanti”.

Gratie daarentegen is geheel iets anders; men doet hierbij geen greep in de justitie, maar zij

¹⁾ Zie ook VAN DEINSE, § 524 en 525; F. HÉLIE, *Traité de l'instr. cr.* III, pag. 742.

wordt eerst verleend na de *res judicata*. Eerst wanneer de rechter het laatste woord heeft gesproken, kan er van het verleenen van gratie door den Koning sprake zijn, omdat zij alleen de geheele of gedeeltelijke opheffing der straf teweeg brengt. Het feit van veroordeeling blijft bestaan. „La grâce n'abolit pas le crime, elle ne détruit point la condamnation, seulement elle en modifie les effets”.

Terwijl abolitie altijd aan een bepaald individu voor eene bepaalde commissie of omissie wordt verleend, met het gevolg, dat hij geacht wordt nooit een misdrijf te hebben gepleegd, wordt amnestie geschonken aan eene categorie van personen, die zich aan het een of ander misdrijf hebben schuldig gemaakt, voornamelijk wanneer het politieke misdrijven geldt, en wel met dat gevolg, dat òf aan alle personen, die zich aan overtreding der strafwet hebben schuldig gemaakt zonder onderscheid, kwijtschelding van straf wordt verleend, òf slechts aan enkelen van hen dat voorrecht wordt gegeven. Gewoonlijk wordt amnestie verleend aan personen, tegen wie nog geen veroordeelend vonnis is uitgesproken, maar

niets belet, dat amnestie worde verleend aan eene gansche categorie van personen, waarvan sommigen reeds veroordeeld zijn. Nu is die amnestie voor die veroordeelden toch geene gratie, want gratie, zooals wij zagen, heft alleen geheel of gedeeltelijk de straf op, maar laat het feit van veroordeeling bestaan; bij amnestie wordt het feit zelf aan de vergetelheid prijs gegeven.

Behoort dus tot het wezen van het recht van gratie een vonnis en een of meer veroordeelden, bij abolitie en amnestie daarentegen is een gewezen vonnis niet noodig. De abolitie wordt zeer terecht het neêrslaan van een aanhangig rechtsgeding genoemd; zij is eene volkomene ontheffing van straf, nog voordat het eindvonnis is uitgesproken. Zij wordt altijd aan een' bijzonderen en bepaalden persoon verleend wegens een bepaald feit, met dat gevolg, dat de dader geacht wordt geen misdrijf te hebben gepleegd. Abolitie en amnestie hebben dus dit met elkander gemeen, dat zij het misdrijf ten eenenmale uitwisschen en de vervolging uitsluiten, of zoo zij reeds begonnen is, vernietigen; door beide wordt eene greep gedaan in de attributen der rechterlijke

macht, doch par usance wordt tegenwoordig door de verschillende criminalisten abolitie gebruikt, waar het geldt één bepaald individu; amnestie, waar het geldt eene categorie van personen; beide geschieden met het oog op staatkundige consideraties, hoewel dit met abolitie niet steeds het geval is. Amnestie wordt dus aan eene zekere soort van misdadigers verleend, waarbij de wet, onverschillig of er reeds een vonnis geveld is of niet, bepaalt, dat een of meerdere misdrijven, die op een zekeren tijd zijn bedreven, voor die personen, die er zich aan hebben schuldig gemaakt, niet de gevolgen zullen hebben, die de wet er in het algemeen aan verbonden heeft.

Bij FEUERBACH, § 63 Note V, vinden wij aangeetekend: „die Amnestie ist der Act, wodurch der Regent auf dem Wege der Gnade ausspricht, dass wegen gewisser Verbrechen eine Untersuchung nicht angestellt, die anhängigen Prozesse niedergeschlagen und die bereits erkannten Strafurtheile unwirksam sein sollten”.

RAUTER in zijn *Traité*, pag. 866, zegt: „l'amnistie est l'abolition de l'inculpation, soit après, soit même avant le jugement. C'est plus que la grâce

proprement dite, puisqu' au lieu de faire cesser pour l'avenir les effets de la condamnation, elle supprime à toujours l'inculpation même et par suite rend le délit en tant qu'il a existé, comme non avenue".

Bij F. HÉLIE in zijn „Traité de l'Instruction criminelle", III pag. 742, lezen wij het volgende: „Considérée en elle-même, l'amnistie est un acte du Souverain, qui défend de faire ou continuer aucunes poursuites ou d'exécuter aucunes condamnations à raison de certains crimes, délits ou contraventions; il suit de là qu'il y a deux sortes d'amnisties: l'une qui intervient avant jugement, qui fait cesser les poursuites et qui paralyse l'action publique; l'autre qui n'intervient qu'après jugement, qui n'atteint que les peines et qui n'est qu'une sorte de grâce collective", met dit verschil nochtans, dat hier, wat bij gratie niet het geval is, het feit zelf wordt uitgewischt.

Gratie is dus geheele of gedeeltelijke opheffing van eene opgelegde straf, van de gevolgen eener veroordeeling; abolitie is de opheffing of het doen vervallen van het recht tot vervolging van een speciaal persoon. Het verschil tusschen deze beide ligt dus in het tijdperk, waarin de gunst

wordt verleend, *vóór* of *na* de veroordeeling. Amnestie is opheffing van de strafrechtelijke gevolgen van eene bepaalde strafbare handeling of van eene bepaalde categorie van strafbare handelingen; de wet geeft eene bepaalde gebeurtenis aan de vergetelheid prijs, en bepaalt, dat te dier zake niemand meer zal worden vervolgd, en dat de reeds bestaande vervolgingen en veroordeelingen zullen vervallen, en als niet gedaan worden beschouwd. Hier komt het dus niet op bepaalde personen aan, maar er wordt amnestie verleend aan de schuldigen in het algemeen. Niets belet, dat men bepaalde personen of de schuldigen aan bepaalde handelingen van de amnestie uitsluit; zij kan ook beperkt worden tot de nog niet ingestelde of geeindigde vervolgingen.

Waarom heeft nu de Koning alleen het recht van gratie? Welke gronden pleiten er voor, dat abolitie en amnestie slechts bij de wet mogen worden verleend? Hoewel de beantwoording dezer vraag eigenlijk op het gebied van het staatsrecht tehuis behoort, zoo meenen wij toch niet te zeer te *dévieeren*, wanneer wij er ons hier toe bepalen, om op de navolgende twee punten te wijzen.

Vooreerst wordt door abolitie en amnestie een greep gedaan in de attributen der rechterlijke macht, en in de tweede plaats worden zij om politieke gronden verleend.

Afzonderlijke bespreking vordert nog de rehabilitatie. Hieronder verstaat men het uitwischen der infamie; het is het middel, waardoor iemand zijne rechtsbevoegdheid, die hij tengevolge van een strafrechterlijk vonnis verloren heeft, terug-erlangt, zooals de Fransche schrijvers zeggen: „le rétablissement du condamné dans ses biens et bonne renommée, lorsqu'il a satisfait à la peine et que la tache et note d'infamie et l'incapacité qui lui reste d'agir civilement, lui ôtent les moyens d'exister.” Zij dient om den mensch aan te sporen tot beterschap. Het vooruitzicht om, bevrijd van de infamie, die hem aankleefde, in de maatschappij, als het ware wedergeboren, onder zijne medeburgers terug te keeren, en de hoop om eenmaal weder de achting te genieten, die hij verloren heeft, doen hem op den ingeslagen weg terug-keeren, en behoeden hem voor een nog dieperen val.

Van het recht van rehabilitatie werd reeds in zeer ouden tijd gewag gemaakt. Al was het

niet onder denzelfden naam, zoo treffen wij het reeds aan bij de Romeinen, waar het ook ten doel had, de infameerende gevolgen van eene strafrechterlijke veroordeeling op te heffen. De Franschen namen de rehabilitatie van de Romeinen over. De bepaling, vervat in artikel 619 van de Code d'Instruction Criminelle, luidende: „tout condamné à une peine afflictive ou infamante, qui aura subi sa peine, pourra être réhabilité,” was reeds ontleend aan eene ordonnantie op dat stuk van Lodewijk XIV.

Door de inlijving bij Frankrijk in 1810 werd, met de overige wetboeken, ook de Code d'Instruction Criminelle in ons land ingevoerd. Na het herkrijgen onzer onafhankelijkheid werd bij het Souverein Besluit van 11 December 1813, Staatsblad n°. 3, deze Code bij ons gehandhaafd, en met enkele wijzigingen bleef hij tot 1838 gelden, toen een nieuw Wetboek van Strafvordering daarvoor in de plaats werd gesteld. Tot het jaar 1838 werd hier te lande dus, krachtens evengemeld artikel 619, wettiglijk rehabilitatie door den Koning verleend. Aangezien nu in het tegenwoordig wetboek de bepalingen over reha-

bilitatie van den Franschen Code achterwege zijn gelaten, en dus het recht thans formeel bij ons niet bestaat, rees de vraag, of men nu onder gratie desniettemin het recht om rehabilitatie te verleenen, mocht begrijpen. De moeilijkheid was deze, dat infamie niet door den rechter wordt opgelegd, maar slechts een gevolg is der veroordeeling. Feitelijk ging de Koning voort, ook na 1838, krachtens het hem toegekende recht van gratie ook rehabilitatie te verleenen. De argumenten, die gewoonlijk tot staving van het beweren, dat de Koning eene dergelijke macht heeft, worden aangevoerd zijn deze, dat in verschillende wetten van rehabilitatie wordt gesproken, o. a. in art. 71 der Wet van 28 Augustus 1851, Stbl. n°. 127; en hoe is het nu mogelijk, dat de wetgever van een recht zoude gesproken hebben, dat niet erkend is; wel is waar werd in het Fransche recht uitdrukkelijk van het recht van den Souverein, tot het verleenen van rehabilitatie, gewag gemaakt, en heeft onze wet daarover het stilzwijgen bewaard, maar had men dat recht van rehabilitatie geheel willen opheffen of aan den Koning

ontnemen, men zou met uitdrukkelijke bewoordingen die bedoeling kenbaar gemaakt hebben; nu dit niet geschied is, moet men het er voor houden, dat het recht van rehabilitatie onder het recht van gratie begrepen is, en de uitdrukkelijke vermelding derhalve als overbodig is achterwege gelaten. Nu zegt men wel, dat gratie alleen de straffen geheel of gedeeltelijk opheft, die door rechterlijke vonnissen zijn opgelegd, terwijl rehabilitatie de gevolgen, aan de veroordeelingen zelven verbonden, uitwisch; doch men zou ook kunnen beweren, dat straf en gevolgen der veroordeeling beide het gevolg zijn van de rechterlijke uitspraak, en het feit, dat de rechter van de onteerende gevolgen in zijn vonnis geene melding behoeft te maken, maar de wet zelf aan het begaan van een zeker misdrijf onteerende gevolgen verbonden heeft, belet niet, dat ook de infamie voor den delinquent eene straf is. De Hoge Raad, in zijn arrest van den 23sten Februari 1841, kende aan den Koning het recht van rehabilitatie toe. Het arrest berust op de volgende gronden: Al is in den tegenwoordigen stand der wetgeving het middel van

rehabilitatie niet *expressis verbis* in de wet opgenomen, en bezitten veroordeelden dit uitzicht op herstel vooralsnog niet krachtens de wet, toch kan het door den Koning worden verleend, uit krachte van het hem toegekende recht van gratie, daar al de gevolgen, door de wet aan eene onteerende straf verbonden, als eene aankleve en mitsdien als een gedeelte der straf te beschouwen zijn, en daarvan kan de Koning, zoo goed als van de straf zelve, bij wege van gratie, ontheffing verleen.

Ook Mr. VAN DEINSE is van oordeel, dat de Koning gratie kan verleen nadat de geheele opgelegde straf bereids ten uitvoer gebracht en geëindigd is, waar het zoodanige straffen geldt, die, ook nadat zij ondergaan zijn, infameerende gevolgen voor den gestrafte blijven behouden. De argumenten, die hij daarvoor aanvoert zijn, dat, al moge het buiten werking stellen van den Code d' Instruction Criminelle in 1838, het recht van den veroordeelde om *in wettigen vorm* volgens de artikelen 619—634 van dien Code rehabilitatie te erlangen, hebben doen vervallen, toch altijd de macht, aan welke het meerdere is toegekend, ook zonder uitdrukkelijke wets-

bepaling, zonder eenigen twijfel ook de bevoegdheid zal hebben het mindere te doen; en vermits de Koning bij wege van gratie de geheele straf kan opheffen en dus hare gevolgen, zal hij na de executie der straf, toch ook wel de gevolgen daarvan kunnen uitwischen.

Bovendien zien wij dezelfde meening voorgestaan, als wij de geschiedenis van artikel 413 Wetboek van Strafvordering nagaan. In 1828, bij de behandeling van het Ontwerp van Strafvordering, merkte de eerste afdeeling van de Tweede Kamer op: „Dans ce Titre on n'en trouve aucune mention, ni quelque'autre part dans le projet, à l'exception d'un cas déterminé, dont traite l'article 12 du titre XVI. Quelle est la raison de ce silence? Le bénéfice de la réhabilitation ne se trouve-t-il pas consacré par toutes les législations anciennes et modernes et la nôtre offrira-t-elle le premier exemple de son omission”? ¹⁾ Waarop door de Regeering werd geantwoord, dat het middel van rehabilitatie in dit wetboek was weggelaten, omdat het

¹⁾ VOORDUIN, dl. VII (pag. 578—581).

in het Fransche Wetboek van Strafvordering bekende en alhier bedoelde middel van rehabilitatie, eigenlijk niet behoort tot de procesorde, en zelfs meer beschouwd moest worden als een middel van gratie „post plenior^{em} causae cognitionem” dan wel als middel van justitie. Dat verder die rehabilitatie in Frankrijk verleend wordt door den Souverein in eenen geheimen raad, welks samenstelling, evenals die geheele inrichting, met de instellingen van het Fransche inwendig bestuur geheel verbonden is, terwijl het recht van gratie in Nederland door den Koning volgens artikel 67 der Grondwet (van 1815) uitgeoefend wordt in overeenstemming met de bepalingen, bij dat artikel voorkomende. Men ziet hieruit, dat de Regeering ook van meening was, dat de Grondwet, door aan den Koning de bevoegdheid tot het verleen^{en} van gratie te geven, dezen mede het recht van rehabilitatie toekende. Ook Mr. DE BOSCH KEMPER stemt hiermede in. Bestrijding heeft deze opvatting o. a. gevonden bij Mr. DIEPHUIS (Opmerkingen en Mededeelingen, dl. IX pag. 253). Volgens zijn betoog, heeft men te onderscheiden

tusschen datgene, wat de veroordeelde ten gevolge zijner veroordeeling moet ondergaan, en datgene, wat reeds van zelf in de veroordeeling begrepen, en daarvan een noodwendig gevolg is: „het eerste, zegt hij, is zeker straf, maar nu zoude ik deze liever een deel van de gevolgen der veroordeeling noemen, dan een noodwendig gevolg der veroordeeling als een gedeelte der straf voor te stellen”. Wij zullen intusschen dit punt niet nader uitwerken, daar wij anders te uitvoerig zouden worden, en vooral daar het niet meer van zoo groot belang is als voorheen. Door de invoering toch van het, den 3^{den} Maart 1881, Stbl. n°. 35, tot Strafwetboek voor Nederland verheven Ontwerp der Staatscommissie, kan er van rehabilitatie, bij het in werking treden van genoemd wetboek, geen sprake meer zijn. In dit wetboek toch heeft men voor goed gebroken met het stelsel der onteerende straffen van den Code Pénal. Heeft er daarin ontzetting van rechten plaats, dan is die ontzetting eene straf op zich zelve, en niet een gevolg per se aan de veroordeeling verbonden.

III.

Wij stellen ons voor, in deze derde paragraaf de gratie als oorzaak van verval van straf naar ons tegenwoordig recht te behandelen.

Zoowel in den ouden, als ook in den nieuweren tijd, heeft het niet aan besliste tegenstanders van het recht van gratie ontbroken, daar het eene afwijking is van den gewonen gang der strafrechtspleging, en de Souverein, door dat recht, als het ware, over het leven, de vrijheid en de eer zijner onderdanen te beslissen heeft; want al moge het waar zijn, dat hij vroeger en ook thans zich eerst om advies tot den rechter moet wenden, toch is hij daaraan niet gebonden, en kan hij geheel zelfstandig en naar eigen willekeur van dit zijn recht gebruik maken. Vooral de meening, dat het bestaan van dat recht oor-

zaak is, dat men, zich vleierende met de hoop op straffeloosheid, er eerder toe gebracht wordt, een misdrijf te plegen, en het feit, dat de uitoefening van dat recht aantoon, dat de wetten nog onvolmaakt zijn, zijn zoovele argumenten, die men er tegen aanvoert. Wat het laatste aangaat, de volmaaktheid der wetten, zal wel altijd een ideaal blijven; de wetgever moge op een gegeven oogenblik zijne eischen zoo goed mogelijk in practische geboden hebben ingekleed, het leven met zijne bonte verscheidenheid is hem steeds vooruit, herinnert hem er steeds aan, dat zijne wetten moeten aangevuld of gewijzigd worden, en dat er tallooze omstandigheden zijn, die door hem niet voorzien zijn of niet voorzien konden worden. De bewering dus, dat het recht van gratie moet verdwijnen, omdat het een bewijs is van de onvolmaaktheid der wetgeving, is een argument, dat niets kan afdoen, omdat die volmaaktheid wel steeds zal uitblijven. En wat het tweede punt aangaat, zal werkelijk een misdadiger, bij het overleggen van zijn toekomstig vergrijp, te rade gaan met de mogelijkheid, dat hij geheel of gedeeltelijk van de, op het door

hem gepleegde misdrijf, bedreigde straf zal worden ontheven, en daardoor er eerder toe gebracht worden, om zich aan het leven, de eer of de goederen zijner medemenschen te vergrijpen?

Ja, wanneer de Souverein van dit zijn recht gebruik maakt, zooals wij lezen bij MONTESQUIEU in zijn *Esprit des Lois*, 6. 16. 21: „l'Empereur Maurice prit la résolution de ne verser jamais le sang de ses sujets. Anastase ne punissait point les crimes. Isaâc l'Ange jura que, de son règne, il ne ferait mourir personne — Les Empereurs grecs avaient oublié que ce n'était pas en vain, qu'ils portaient l'épée”.

Maar zeer zeker neen, wanneer misdadigers overtuigd zijn, dat alleen op goede gronden en om gegronde redenen door den Koning gratie zal worden verleend. Wij gelooven dan ook niet, dat er *één* misdadiger is, die zich reeds bij voorbaat, bij het beramen van zijn boos opzet, met eene dergelijke hoop vleien zal; veeleer komt het ons voor, dat alleen de hoop, dat het door hem gepleegde misdrijf niet zal worden ontdekt, waartoe hij dan ook alle voorzorgsmaatregelen neemt, o. a. eene reden is,

om minder bevreesd te zijn, met de justitie in aanraking te komen.

Wij geven toe, dat het recht van gratie, mocht het door den Souverein worden misbruikt, en naar willekeur door hem van dat recht gebruik gemaakt worden, de onpartijdigheid der rechtspraak in gevaar zoude brengen. Maar eene dergelijke praktijk mag men niet veronderstellen, en ruimschoots wegen de heilzame gevolgen, bij eene goede toepassing, daartegen op. Maar er is meer. De wetten kunnen onmogelijk in alle schakeeringen der handelingen voorzien, en zijn bijgevolg niet volmaakt. Aangezien zij zijn daargesteld, om voor de vrijheid der burgers te waken, tegenover de willekeur van den rechter, moeten zij ook in overeenstemming zijn met de behoeften der maatschappij en geschikt voor den tijd, waarin zij moeten werken, en derhalve op billijkheid en menschelijkheid berusten. Zij moeten zoodanig zijn ingericht, dat zij aan ieder individu al die vrijheid waarborgen, welke met de vrijheid van alle anderen en met het algemeen belang bestabaar is. De rechter is gebonden aan de woorden

der wet, hij is de slaaf der wet. Hij vermag geen vonnis te doen steunen op billijkheid, maar hij moet rechtspreken naar de strenge letter der wet. Wel heeft de wetgever den rechter vrijheid gegeven, zich bij het opleggen van straffen tusschen een minimum en maximum te bewegen en mag hij alles, wat hij als zoodanig in aanmerking wil doen komen, als eene omstandigheid beschouwen, die er toe leidt, om eene zachtere straf uit te spreken, dan in het algemeen door de wet op een bepaald misdrijf is gesteld. Wel zijn er gevallen, waarin de wetgever zelfs den rechter verplicht heeft, in zekere bij de wet aangewezen gevallen, den delinquent eene minder zware straf op te leggen; zelfs is de rechter bevoegd om verschoonende en verzachtende omstandigheden te doen concurreeren, maar dit alles neemt niet weg, dat, niettegenstaande die bevoegdheid van den rechter, hem bij art. 9 der Wet van 1854, Stbl. n°. 102, art. 4 der Wet van 1870, Stbl. n°. 162, art. 463 C. P. uitgebreid door artikel 20 der Wet van 1854, Stbl. n°. 102, benevens bij enkele speciale artikelen in den Code Pénal toegekend, zich voortdurend gevallen kunnen en zullen voordoen,

dat zijne uitspraak tegen elk gevoel van rechtvaardigheid en billijkheid zou indruischen, dat hij zelf overtuigd is van den regel „lex dura sed ita scripta”, dat de wet, in zijne uiterste consequentie toegepast, niet een summum jus maar eene summa injuria zoude zijn. Alsdan treedt de Koning in den staat als bemiddelaar op, om, door middel van het recht van gratie, de straf in overeenstemming te brengen met het gepleegde misdrijf, acht gevende op alle omstandigheden, waaronder het onrecht gepleegd is, of die den persoon van den delinquent betreffen. In alle die gevallen dus, dat de rechter als slaaf der wet genoodzaakt zoude zijn, eene straf op te leggen, die, hoezeer tot het minimum gereduceerd, allerminst in verhouding staat met de geringheid van het misdrijf, moet, op grond van billijkheid, door den Koning verricht worden, wat buiten de bevoegdheid van den rechter ligt. En al was er niets meer, dan zou naar ons oordeel dit reeds voldoende zijn, om het bestaan van het recht van gratie te verdedigen, en nu mogen de woorden, die wij bij F. Guizot, „De la peine de la mort”, pag. 144, aantreffen, „elle peut avoir ainsi l'inconvénient

d'ébranler l'autorité de la justice légale ou la confiance dans la sagesse des lois; trop multipliée elle indiquerait, dans les tribunaux ou dans les codes, des vices à réformer; elle ferait de la clémence royale un nouveau degré de juridiction, un tribunal d'équité, appelé à reviser souverainement tous les jugemens criminels et n'offrant, dans l'instruction administrative, qui précéderait les sentences, ni dans leurs formes, aucune des garanties, sagement exigées des tribunaux ordinaires", waarheid bevatten, wanneer de Kroon van zijn schoonste prerogatief misbruik maakt en geheel willekeurig daarmede zoude handelen, wij aarzelen niet als ons oordeel uit te spreken, dat, niettegenstaande dat alles, toch het recht van gratie aan de Kroon moet verblijven, omdat het verreweg beter is, dat schuldigen ongestraft blijven, dan dat zij, die een misdrijf hebben gepleegd onder omstandigheden door den wetgever niet voorzien, in strijd met billijkheid en rechtvaardigheid, eene straf zouden moeten ondergaan, die niet in evenredigheid is met het door hen gepleegde onrecht. Bij A. S. OERSTED, Ueber die Grundregeln der Strafgesetzgebung § 72 lezen wij:

„Ja, das Gesetz kann selbst darauf berechnet sein, dass der Regent die allgemeine gesetzliche Strafdrohung mittelst der Begnadigung auf die wenigen Falle beschränken werde, die wirklich die volle Strafe verdienen. Unter diesen Voraussetzungen fordert die höhere Gerechtigkeit, welche über die bürgerlichen Gesetze geht, dass der Schuldige nicht dazu komme, das vom Gesetze ihm angedrohte Uebel zu erleiden. Zwar kann man sagen, dass die Begnadigungsgründe, welche hieraus hergenommen werden, ein grausames oder wenigstens höchst unvollkommenes Gezezbuch voraussetzen und daher wegfallen, sobald der Staat mit einem Gezetsbuche versehen ist, in welchem *jedes Verbrechen* und *jede Modification* desselben eine *verhältnissmässige* Strafe finden, oder doch wenigstens die Gerichte in den Stand gesetzt sind, indem sie sich an den gesetzlich gegebene allgemeinen Regeln festhalten, Verbrechen und Strafe gehörig nach einander ab zu passen. Ein Gezezbuch dieser Art ist aber ein Ideal, dass sich nie einigermaßen erreichen lässt.“

De eerbied voor het gezag van wet en rechtspraak zou maar al te zeer verloren gaan, indien

men niet door het recht van gratie de hardheid en onbillijkheid der toepassing van de wet kon wegnemen.

In artikel 52 der Wet op den Overgang heeft de wetgever eene uitzondering gemaakt op den regel, dat eene wet geene terugwerkende kracht heeft, maar alleen voor het toekomende werkt, door te bepalen, dat, zoo dikwijls eene latere strafwet zachtere straf bedreigd heeft dan de vorige, op de misdrijven onder de oude wet gepleegd ook geene zwaardere straf zal worden gesteld dan de nieuwe wet geeischt heeft. Bestond nu het recht van gratie niet, in hoevele gevallen zou de rechter niet gedwongen zijn, den misdadiger zwaarder te straffen dan rechtvaardig en billijk was; hoe lang toch kan het duren, dat er eene nieuwe wet tot stand komt, en komt deze eindelijk tot stand, dan erkent de wetgever toch, dat de straf, in de vorige wet bedreigd, te zwaar was en niet in evenredigheid met het gepleegde onrecht, maar juist zou dan, bij gemis aan het recht van gratie, die onbillijkheid en onrechtvaardigheid reeds geruimen tijd hebben moeten bestaan, omdat de

wetgever niet eensklaps eene wet maakt, maar die wet langzamerhand, door den drang der omstandigheden, wordt voorbereid. Men zorge vooral toch, dat het recht, in het concrete geval, werkelijk het recht zij, zoodat aan den wil van het volksbewustzijn voldaan worde, en de straf geen verkeerde indruk teweegbrengt.

Het volksbewustzijn kan zich op een gegeven oogenblik tegen eene bepaalde straf verklaren, hetgeen zich hier te lande bij voorbeeld heeft voorgedaan met de doodstraf. Het eerst voor een speciaal geval, door de Wet van 1836, Stbl. n°. 13, afgeschaft, werd zij door de Wet van 1854, Stbl. n°. 102, wederom in vijf gevallen afgeschaft, en vervangen door eene tuchthuisstraf voor den tijd van vijf tot twintig jaren. Ook de omstandigheid, dat de poging tot een crime niet meer zoo zwaar gestraft werd als het voltooide misdrijf zelf, zooals dat in den Code Pénal het geval was, was oorzaak dat in vele gevallen de doodstraf niet meer werd toegepast.

Toch bleven er gevallen over, waarin de rechter nog altijd de doodstraf moest opleggen, maar aangezien men bevreesd was, dat eene

dergelijke executie een verkeerden indruk zoude maken, daar het volksbewustzijn er zich hoe langer hoe sterker tegen verklaarde, werd steeds van het recht van gratie een zeer ruim gebruik gemaakt, en van 1860 tot aan de afschaffing der doodstraf de toepassing dier straf steeds, door middel van dat recht, voorkomen.

Wij hebben nu een nieuw strafwetboek, hetwelk reeds zijn eerste geboortefeest heeft gevierd, en toch nog altijd in werking moet treden; nu moet de rechter, tengevolge der vertraging van de invoering, nog steeds voortgaan ten crimineele te veroordeelen. Uit dat nieuwe wetboek hebben wij de onteerende straffen verbannen, omdat deze verkeerd werken; moest nu niet dadelijk op iedere crimineele veroordeeling gratie volgen, om niet van staatswege langer die verkeerde werking in de hand te werken? Maar laat ons nog een stap verder gaan. Het wetboek van 3 Maart 1881 is ingevoerd. Hoevele tot eerlooze straf veroordeelden wachten niet op eene hergeboorte tot nieuwe leden der maatschappij, die er niet steeds onder allerlei omstandigheden in het leven aan herinnerd zullen

worden, dat zij tot het uitvaagsel der maatschappij behooren! Wil de wetgever deze kwaal niet bij eene algemeene indulgentie genezen, dan moet noodwendig de gratiepoort ter rehabilitatie ruim openstaan. En niet alleen waar het onteerende straffen geldt, ook bij die misdrijven, waarop in het nieuwe wetboek eene veel minder langdurige vrijheidstraf is gesteld dan voorheen, moet de Koning van zijn prerogatief gebruik maken, om reddende op te treden, en harmonie te brengen in de grootste disharmonie. Een geestelijke heeft zich bij voorbeeld voor de derde maal schuldig gemaakt aan het bedienen der godsdienstige plechtigheden van een huwelijk, zonder dat hem behoorlijk gebleken is van eene huwelijksakte, vooraf bij den ambtenaar van den burgerlijken stand opgemaakt, en is, op grond van artikel 200 van den Code Pénal, tot deportatie veroordeeld; is het gelukkig uur der invoering van het nieuwe nationale strafwetboek geslagen, zal men dan, door hem het voorrecht van artikel 449 te doen derven, geen gruwelijk onrecht plegen?

Maar niet alleen om de gevolgen van het

„lex dura sed ita scripta” te temperen, is het recht van gratie noodzakelijk; er zijn nog vele andere gronden, waarop het kan worden verdedigd. In zeer vele gevallen kan het namelijk voorkomen, dat de rechter de straf op het gepleegde misdrijf met juistheid heeft uitgesproken, dat de maat volkomen zuiver door hem is genomen, en dat toch, om verschillende redenen, gratie noodzakelijk is. De strafmaat wordt door diverse factoren bepaald. Het geval kan zich onder anderen voordoen, dat, op grond van een samenloop van bijzondere omstandigheden, eene zware straf noodig is, om een zeker misdrijf te beteugelen; een speciaal misdrijf doet zich op een gegeven oogenblik buitengemeen frequent voor, en is alleen te stuiten door krasse veroordeelingen; is evenwel die tijd voorbij, is men er werkelijk door het opleggen van gestrenge straffen in geslaagd, een dergelijk delict te beteugelen, dan is het niet alleen geoorloofd, maar de billijkheid en rechtvaardigheid vorderen dan, dat de vroegere veroordeelingen worden gematigd. Vooral kan zich dat voordoen bij die misdrijven, die hun grond hebben in politieke hartstocht,

in dweeperij, in opgewondenheid of onrust der tijden, in tijden van hongersnood of gebrek. Was het te verwonderen, dat in de jaren 1846 en 1847, ten gevolge van den nood door de aard-appelenziekte ontstaan, menigeen zich aan het goed van anderen vergreep? Levert hetgeen thans in Ierland geschiedt geen juist voorbeeld van hetgeen wij betoogen? Is hetzelfde niet het geval met alle militaire veroordeelingen in tijden van oorlog? Is de rust teruggekeerd, hebben de politieke woelingen opgehouden, zijn de dagen van gebrek voorbij, bestaat er in één woord geene reden meer om door buitengewoon strenge maatregelen de veiligheid en rust der maatschappij te beschermen, dan eischt de rechtvaardigheid en billijkheid wederom ten zeerste, dat ook de in die bijzondere tijdsomstandigheden veroordeelden, geheel of gedeeltelijk van de hun opgelegde straf door den Koning worden ontheven.

Verder kunnen zich allerlei omstandigheden voordoen, die later tot wijziging van het oordeel leiden, maar waarop de rechter aanvankelijk, bij het uitspreken van zijn vonnis, geen acht heeft geslagen of heeft kunnen slaan. De rechter

behoort wel te onderzoeken, of er ook omstandigheden zijn, die hem nopen eene mindere straf op te leggen, of zelfs de minste straf toe te passen, en hij is volkomen vrij om als zoodanig in aanmerking te nemen wat hij wil, maar al is wederom de maat volkomen zuiver door hem genomen, zoo kan het gebeuren, dat, op grond van zedelijke verbetering, voortdurend goed gedrag, oprecht berouw, enz. enz. na de veroordeeling aan den dag gelegd, de veroordeelde geheel of gedeeltelijk van de hem opgelegde straf behoort te worden ontheven. Op zulke gronden wordt bij voorbeeld afslag van straf in de gevangnissen verleend of rehabilitatie, nadat de straf bereids is ondergaan.

Ook heeft men het recht van gratie dikwijls aangeprezen als een middel om, door het toezegen van straffeloosheid aan hen, die inlichtingen verschaffen, tot ontdekking van het misdrijf, waartoe zij zelf hebben medegewerkt, te geraken, of tot voorkoming van beraamde misdadige plannen.

Is eenmaal eene veroordeeling uitgesproken bij een vonnis, dat in kracht van gewijsde is gegaan, zoodat door geen gewoon rechterlijk

middel daartegen meer kan worden opgekomen, dan moet, ook al bespeurt men later eene fout te hebben begaan, dat vonnis aan den veroordeelde worden ten uitvoer gelegd. Wel kent men, ook al is men in het doen van verzet, in het aantekenen van hooger beroep of cassatie niet meer ontvankelijk, nog het buitengewone middel van revisie in strafzaken, corresponderende met het request civiel in burgerlijke zaken, maar juist, omdat de revisie eene gewichtige uitzondering vormt op den regel: „res judicata pro veritate habetur”, en als zoodanig „strictissimae interpretationis” is, mag men daaraan ook geene uitbreiding geven, en haar in andere gevallen toepassen, dan die door de wet in artikel 409 van het Wetboek van Strafvordering worden opgenoemd. Is nu een vonnis in strijd met recht en wet in kracht van gewijsde gegaan, zoo zal dus, buiten de gevallen van gemeld artikel, de veroordeelde eene straf moeten ondergaan, die hij niet verdiend heeft.

Onder anderen heeft zich het geval voorgedaan, dat iemand, die zich had schuldig gemaakt aan het vergriep, voorzien bij art. 309 C. P., tot eene

tuchthuisstraf voor den tijd van vijf jaren was veroordeeld, niettegenstaande door de Wet van 29 Juni 1854, Stbl. n°. 102, dit misdrijf gecorrectionaliseerd was. Daarop is, overeenkomstig het advies van den Hoogen Raad, den veroordeelde door den Koning gratie verleend van de hem opgelegde straf. Tengevolge van de zeer beperkte gevallen, waarin revisie kan plaats grijpen, is dus ook het recht van gratie onmisbaar. Het is te wenschen dat, bij eene herziening van het Wetboek van Strafvordering, daarop acht zal worden geslagen.

Zoolang het nieuwe strafwetboek nog niet in werking treedt, is het recht van gratie ook noodzakelijk voor het geval, dat iemand, door den buitenslandschen rechter veroordeeld zijnde, in Nederland teruggekeerd, wederom voor hetzelfde vergrijp terecht moet staan. De regel „non bis in idem” vindt thans zijne uitdrukking in de artikelen 10 en 218 van het Wetboek van Strafvordering.

Geldt het een gewijsde van den Nederlandschen rechter, waar alleen nog maar het buitengewone middel van revisie tegen openstaat, dan geldt de regel onbepaald, zoo ook wanneer het een

gewijsde geldt van den rechter in de koloniën of bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen, maar is het gewijsde afkomstig van eenen vreemden rechter, dan is, naar de bepaling van artikel 10 van het Wetboek van Strafvordering, de vervolging of veroordeeling tegen den beklaagde uitgesloten, wanneer hij bij een vonnis door den buitenlandschen rechter is vrijgesproken of veroordeeld en gestraft geworden.

Alleen waar het de misdrijven van art. 9 Strafvordering geldt, wordt er dus hier te lande kracht gehecht aan eene res judicata van den buitenlandschen rechter, en dan nog met die beperking, dat geen ontslag van rechtsvervolging of gratie, door den buitenlandschen Souverein verleend, in aanmerking komt.

In alle andere gevallen komt eene res judicata van eenen vreemden rechter afkomstig, niet in aanmerking, zoodat hier te lande, zelfs bij veroordeeling door den buitenlandschen rechter, de delinquent andermaal aan de Nederlandsche justitie rekenschap van zijn vergrijp verschuldigd is. In die gevallen is het dus allernoodzakelijkst, dat de Koning, door het recht van gratie toe te

passen, eventueele onbillijkheden uit den weg kan ruimen.

In het nieuwe strafwetboek is in artikel 68 bepaald, dat, wanneer een gewijsde van eenen anderen rechter afkomstig is, dan van den Nederlandschen of van den rechter in de koloniën en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen, tegen denzelfden persoon, wegens hetzelfde feit, geene vervolging zal plaats hebben, ingeval van vrijspraak of ontslag van rechtsvervolging, of veroordeeling, gevolgd door geheele uitvoering, gratie of verjaring der straf, en heeft dus de regel „non bis in idem” daar eene algemeene erkenning gevonden.

Ook is het stelsel van verzachtende omstandigheden, zooals dit gedeeltelijk door den Code Pénal en gedeeltelijk door speciale wetten geregeld was, niet meer in het nieuwe wetboek opgenomen. Is dit met het oog op de tegenwoordige strafwet noodzakelijk, omdat de strafminima veel te hoog zijn gesteld, aangezien men geene rekening heeft gehouden met de eindelooze verscheidenheid van omstandigheden, waaronder een misdrijf gepleegd kan worden, de nieuwe wetgeving heeft daaraan

geene behoefte meer, daar den rechter veel meer latitude is gelaten, en de minima zoo laag mogelijk zijn gesteld, waardoor hij in staat is gesteld ook beneden het minimum te gaan, dat thans nog moet worden opgelegd, ook al past de rechter naar de tegenwoordige wet alle mogelijke verzachtende omstandigheden toe.

Ook kent het nieuwe wetboek de voorwaardelijke invrijheidstelling, die daarop berust, dat men den overgang van de gevangenis tot de volle vrijheid zoo gemakkelijk mogelijk maakt. Ook daardoor kan de veroordeelde, wanneer hij zich goed gedragen heeft, eenigermate van de zwaarte van de hem opgelegde straf worden ontheven.

Men heeft beweerd, dat dit stelsel inbreuk maakte op de uitsluitende bevoegdheid van den rechter, om den duur der straf te bepalen, en ook tekort doet aan het Souvereine recht van gratie. Maar de rechter blijft volkomen vrij, om den duur der vrijheidsstraf te bepalen; het geldt hier slechts de wijze, waarop onder zekere omstandigheden die straf gedeeltelijk zal worden ondergaan, en naar onze meening wordt daardoor

ook het recht van gratie in geenerlei opzicht beperkt.

Immers, door gratie wordt de nog niet ondergane straf kwijtgescholden, en de Koning heeft dezelfde bevoegdheid ten aanzien van den veroordeelde, die voorwaardelijk ontslagen is. Wel bestaat er tusschen het recht van gratie en de voorwaardelijke invrijheidstelling eenige overeenkomst, in zoover namelijk de straf voor den veroordeelde door beide verzacht wordt. Maar er zijn toch ook vele verschilpunten.

Wordt toch het recht van gratie door den Koning uitgeoefend na advies van den rechter, het besluit van voorwaardelijke invrijheidstelling wordt genomen door het Hoofd van het Departement van Justitie, op voorstel van het bestuur der gevangenis. Is het recht van gratie onherroepelijk, zoodat daarop nooit meer kan worden teruggekomen, het besluit van voorwaardelijke invrijheidstelling kan, wanneer de voorwaardelijk in vrijheid gestelde zich slecht gedraagt of in strijd handelt met de in zijnen verlofpas uitgedrukte voorwaarden, ten allen tijde worden herroepen; en eindelijk heeft de Koning het recht onmiddellijk, nog vóór het ingaan van den straftijd, gratie te verleen, terwijl de

tot gevangenisstraf veroordeelde eerst voorwaardelijk in vrijheid kan worden gesteld, wanneer hij drie vierden van zijn straftijd en tevens ten minste drie jaren in de gevangenis heeft doorgebracht.

Niettegenstaande de hierboven gemelde en andere verbeteringen, in het nieuwe strafwetboek opgenomen, blijft het bestaan van het recht van gratie echter noodzakelijk.

Het recht van gratie vindt zijn grond in het algemeen belang, behoort dus thuis op het gebied van het publiek recht, en daaruit volgt, dat de regel „beneficium nemini obtruditor” hier zijne toepassing niet kan vinden. Aan den eenen kant dus heeft de veroordeelde nimmer een recht om gratie te vorderen, aan de andere zijde kan hij, de hem door den Koning verleende gratie, niet weigeren. Wij kunnen ons dan ook niet vereenigen met het gevoelen, dat voorgestaan wordt door Mr. A. DE PINTO ¹⁾.

Volgens dezen schrijver kan de Koning zijne genade wel aanbieden aan een delinquent, ook zonder dat deze er om gevraagd heeft, maar

¹⁾ Themis, deel I pag. 130.

kan hij daarentegen niet genoodzaakt worden tegen zijnen wil die gunst aan te nemen.

De grond, die voor de bewering wordt aangevoerd, is deze, dat de veroordeelde als het ware een verkregen recht heeft om de straf, die hem door de wet is opgelegd, te ondergaan en dat hij alleen dan ook te beoordeelen heeft, of de straf, die daarvoor in de plaats wordt gesteld, lichter of zwaarder is.

Maar de grond, waarom gratie wordt verleend, is niet een gunst aan den veroordeelde bewezen, zooals wij boven hebben aangetoond, maar wel de omstandigheid, dat in elk concreet geval de straf in evenredigheid moet staan met het misdrijf; zoodat tenuitvoerlegging van het vonnis geene meerdere nadeelige gevolgen voor de maatschappij zou na zich sleepen, dan de geheele of gedeeltelijke opheffing der straf.

Geldt het intusschen een vonnis bij verstek gewezen of in het algemeen een vonnis, dat nog niet in kracht van gewijsde is gegaan, dan kan de gratie, die hem door den Koning mocht worden verleend, geweigerd worden, daar het nu nog niet eens vaststaat welke straf door den rechter

definitief op het misdrijf gesteld zal worden; de kans voor den veroordeelde blijft dan nog bestaan, dat hij zal worden vrijgesproken of hem wellicht eene lichtere straf zal worden opgelegd, dan hij, ook al werd hem door middel van gratie gedeeltelijke ontheffing verleend, zoude moeten ondergaan ¹⁾.

„De Koning heeft het recht van gratie van

¹⁾ Een interessant geval hiervan deed zich voor in het bekend proces van den Graaf DE MONTALEMBERT, waaraan wij den volgende brief ontleenen:

Paris, 2 Décembre 1858.

„*Monsieur le Rédacteur!*

„Le Moniteur de ce matin contient, dans sa partie non-officielle, une nouvelle que j'apprends en le lisant.

Il s'exprime ainsi:

„S. M. l'Empereur, à l'occasion du 2 Décembre, a fait grâce à M. le comte DE MONTALEMBERT de la peine prononcée contre lui”.

„Condamné le 24 Novembre, j'ai interjeté appel de la sentence prononcée contre moi.

„Aucun pouvoir en France n'a eu jusqu'à présent, le droit de faire remise d'une peine qui n'est pas définitive.

„Je suis de ceux qui croient encore au droit et qui n'acceptent pas de grâce.

„Je vous prie et, au besoin, vous requiers de vouloir bien insérer cette lettre dans votre prochain numéro.

„Agréez, etc.

„(Signé) Ch. DE MONTALEMBERT”.

Zie Procès de M. le Comte DE MONTALEMBERT au sujet de son écrit intitulé: Un débat sur l'Inde au Parlement anglais, publié dans le Correspondant. Bruxelles, A. Decq 1859, pag. 118.

straffen bij rechterlijk vonnis opgelegd". Daaruit volgt, dat de Koning ook alleen daarvan gratie kan verleenen en niet van disciplinaire straffen, die geheel onderscheiden zijn van straffen, door rechterlijk vonnis opgelegd, die in naam des Konings worden uitgesproken.

Volgens de bepaling van art. 66 C. P. kan een beschuldigde, wanneer hij beneden de zestien jaar oud is, en op grond van niet-toerekenbaarheid is vrijgesproken, naar gelang van omstandigheden in een verbeterhuis worden opgevoed, gedurende zoovele jaren als het vonnis bepalen zal. Nu zou de vraag kunnen rijzen, of de Koning ook hier het recht had gratie te verleenen, door geheele opheffing daarvan te verleenen of door den tijd van dat verblijf te verkorten? Wij meenen die vraag in ontkennenden zin te moeten beantwoorden, daar het plaatsen op rechterlijk bevel in een opvoedingsgesticht geene straf is, hoewel het onbillijk schijnt, dat aan iemand, die volkomen toerekenbaar was bij het plegen van zijne misdaad, gratie kan worden verleend, en dit niet het geval is met iemand, die zonder oordeel des onderscheids heeft gehandeld.

„La grâce n'abolit pas le crime, elle ne détruit point la condamnation”, zooals wij zagen, en hieruit volgt, dat als iemand, wien gratie verleend is, zich overeenkomstig de bepalingen van artikel 11 van de Wet van 29 Juni 1854 Stbl. n°. 102, en artikel 483 van den Code Pénal wederom aan een misdrijf schuldig maakt, hij recidivist is. Al wordt de straf opgeheven, het feit der veroordeeling blijft bestaan en dientengevolge worden daardoor ook de rechten, welke door de wet aan derden worden toegekend, als gevolgen van een onteerend vonnis, niet opgeheven. Het is toch volstrekt niet noodzakelijk, wanneer men bij voorbeeld echtscheiding vraagt, dat de onteerende straf, waartoe een der echtgenooten veroordeeld is, werkelijk door hem of haar ondergaan zij.

Evenmin kan het recht van gratie de privaatrechtelijke gevolgen opheffen, die de wet aan eene onteerende straf verbonden heeft.

Over het recht van gratie in ons positief recht wordt, zooals wij gezien hebben, gehandeld in art. 66 der Grondwet.

Wanneer het veroordeelingen betreft tot drie

jaren gevangenisstraf en daar beneden, en tot geldboete hetzij te zamen, hetzij afzonderlijk, dan moet door den Koning advies worden gevraagd aan den rechter, die het vonnis heeft gewezen; in alle overige zaken aan den Hoogen Raad.

In de Grondwetten van 1814, '15 en '40 moest de Souvereine Vorst zich *altijd* om advies wenden tot den Hoogen Raad. In 1848 heeft men er zich dus toe bepaald, alleen waar het meer ernstige misdrijven geldt, het advies van den Hoogen Raad verplichtend te stellen.

Men zou de vraag kunnen doen, of het niet wenschelijker ware geweest, altijd het advies te hooren van den rechter, die het vonnis heeft uitgesproken, omdat deze toch alleen met kennis van zaken over de wenschelijkheid van gratie kan oordeelen, en de Hooge Raad zich toch ook weder tot dat college zal moeten wenden. De nadere regeling van het recht van gratie behoort tot het formeele recht, hetgeen ook de reden is, dat wij daaromtrent niets aantreffen in het nieuwe strafwetboek. Die nadere regeling is vervat in de artt. 367, 369, 370 en 371 van het

Wetboek van Strafvordering en in het Koninklijk Besluit van den 21sten October 1856, Stbl. n°. 95.

Geldt het eene lijf- of onteerende straf, dan kent de wet aan den veroordeelde nog een termijn van acht dagen toe, waarin de tenuitvoerlegging van het arrest moet geschorst blijven, en geldt het eene correctioneele of politiestraf, dan wordt de tenuitvoerlegging van het vonnis slechts gedurende dien termijn geschorst, wanneer dat verlangen uitdrukkelijk door den veroordeelde wordt te kennen gegeven. Die schorsing staat in nauw verband met het recht, om aan den Koning een verzoek om gratie in te dienen. Werd toch dadelijk tot de uitvoering van het arrest of vonnis overgegaan, dan zou het recht van gratie, door de Grondwet aan den Koning toegekend, in vele gevallen illusoir worden gemaakt. Het zou kunnen gebeuren, dat de straf reeds voltrokken zou zijn, vóór dat de Koning gratie zou hebben kunnen verleenen, of dat reeds een deel der opgelegde straf zou zijn ondergaan, terwijl de Koning geheele opheffing van straf had willen verleenen. Insgelijks blijft om dezelfde reden de tenuitvoerlegging geschorst,

wanneer de Koning over een verzoek om gratie raadpleegt. De verzoeken om gratie moeten, door tusschenkomst van den Minister van Justitie, ter kennis gebracht worden van den rechter, die, overeenkomstig artikel 66 der Grondwet, den Koning van advies moet dienen, die het wederom in handen stelt van het Openbaar Ministerie, dat daarover verslag moet uitbrengen. De ambtenaren van het Openbaar Ministerie, in wier handen verzoeken om gratie ter fine van verslag zijn gesteld, moeten, onverminderd hetgeen in het Wetboek van Strafvordering is vervat, terstond de noodige maatregelen nemen om te zorgen, dat, zoolang de Koning over het verzoek om gratie raadpleegt, de tenuitvoerlegging van het arrest of vonnis geschorst blijve. Vervolgens wordt door het Openbaar Ministerie bij het rechterlijk college verslag uitgebracht en daarna wordt het advies van den rechter, benevens het verslag van het Openbaar Ministerie, aan den Minister van Justitie toegezonden, die het, vergezeld van zijn rapport, weder in handen stelt van den Koning.

Krachtens de artt. 14 en 15 van het gemeld

Koninklijk Besluit van 1856, kan in bijzondere omstandigheden, ook na advies van den rechter, bovendien door den Koning een Raad van gratie worden belegd, waarin behalve den Minister van Justitie, den President of Vice-President van den Hoogen Raad, den Procureur-Generaal, benevens drie of meer leden van dat college, ook zitting kunnen nemen andere, door den Koning aan te wijzen personen, wier voorlichting in bijzondere gevallen van gewicht geacht kan worden.

Wordt op een verzoek om gratie afwijzend door den Koning beschikt, dan wordt hiervan door den Minister van Justitie aan den betrokken ambtenaar van het Openbaar Ministerie kennis gegeven, die daarvan mededeeling doet aan den belanghebbende, en wordt de schorsing der tenuitvoerlegging, die krachtens artikel 369 Wetboek van Strafvordering van rechtswege plaats heeft, terstond opgeheven.

Natuurlijk heeft de veroordeelde, na de afwijzing van een eerste verzoek, het recht om een tweede verzoek in te dienen; op dezelfde gronden zal de tenuitvoerlegging geschorst worden,

indien de Koning over dit tweede verzoek oordeelt, maar de tenuitvoerlegging kan onmiddellijk plaats hebben nadat het eerste verzoek van de hand is gewezen, en het zal dus wenschelijk zijn, onmiddellijk na die afwijzing tot de uitvoering van het vonnis over te gaan.

STELLINGEN.

STELLINGEN.

I.

Eene handeling door eene getrouwde vrouw, zonder bijstand van haren man verricht, wordt door latere bekrachtiging van den man volkomen geldig.

II.

De Nederlandsche vrouw, met een Nederlander gehuwd, behoudt het Nederlanderschap, al wordt haar man vreemdeling.

III.

De schuldeischer, die een verzoek tot faillietverklaring doet, hetwelk op het verzet of het hooger beroep van den schuldenaar wordt afgewezen, valt in de termen van art. 1401 B. W.

IV.

De „laatste ziekte” in art. 1195 n°. 3 B. W. is die, waaraan de schuldenaar is overleden.

V.

Art. 959 B. W. is toepasselijk op de giften van de geheele of gedeeltelijke nalatenschap door de aanstaande echtgenooten aan elkander of door een derde aan een der aanstaande echtgenooten gemaakt.

VI.

De voogd, die zijn pupil in een gesticht van weldadigheid doet opnemen, verliest daardoor zijne hoedanigheid van voogd.

VII.

De vraag, of een koopman door eene enkele schuld niet te betalen, kan worden failliet verklaard, moet naar de omstandigheden beslist worden.

VIII.

De daad van den verzekerde is eene daad van koophandel.

IX.

De gefailleerde, wiens aangeboden accoord door de wettige meerderheid der schuldeischers is verworpen, is niet bevoegd een tweede accoord aan te bieden.

X.

Indien iemand, die zijn leven heeft laten verzekeren, krankzinnig geworden, zich van het leven berooft, vervalt de levensverzekering niet.

XI.

In het exploit van dagvaarding zal de eischer ook woonplaats moeten kiezen, al woont hij in de gemeente waar de rechter zitting houdt.

XII.

„Ten dage dienende” beteekent in art. 135 al. 3 W. v. Rv. den dag der eerste terechtzitting.

XIII.

Brandstichting van eigen goed valt niet onder art. 434 C. P.

XIV.

Aan de uitdrukking „nacht” in C. P. voorkomende, geeft de H. R. ten onrechte den zin van tijdsverloop tusschen zonsondergang en zonsopgang.

XV.

Art. 357 C. P. is niet vervallen door art. 22
W. v. Sv.

XVI.

Art. 59 C. P. laat toe medeplichtigen te straffen, terwijl de hoofddader straffeloos blijft.

XVII.

Rehabilitatie kan door den Koning verleend worden.

XVIII.

Wenschelijk ware het, reeds bij de voorloopige informatie en instructie den eed af te nemen.

XIX.

De verleende gratie kan niet door den veroordeelde geweigerd worden.

XX.

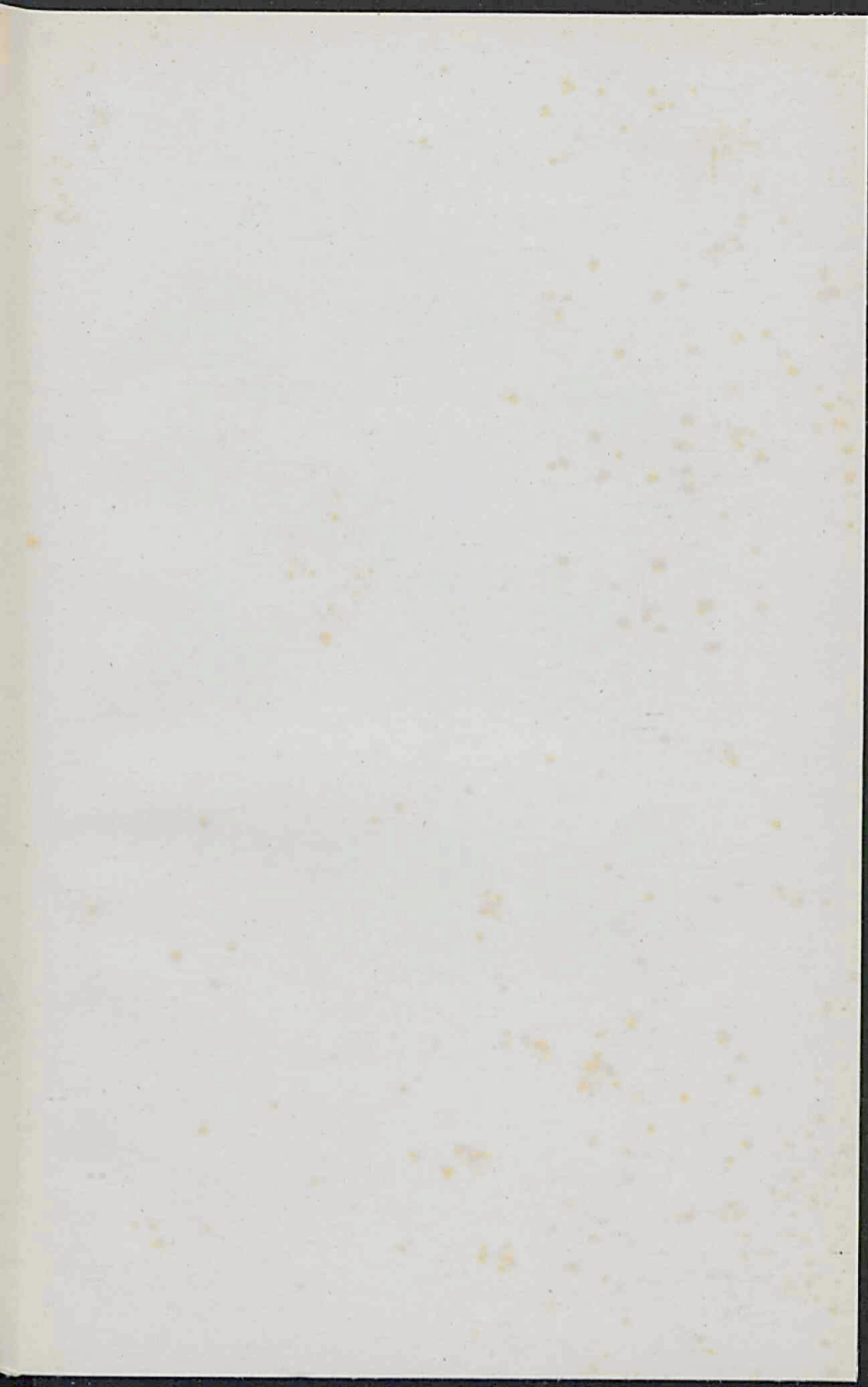
Voor de bepaling, dat er gedurende een Regentschap geene verandering in de Grondwet mag gemaakt worden, is geene afdoende reden.

XXI.

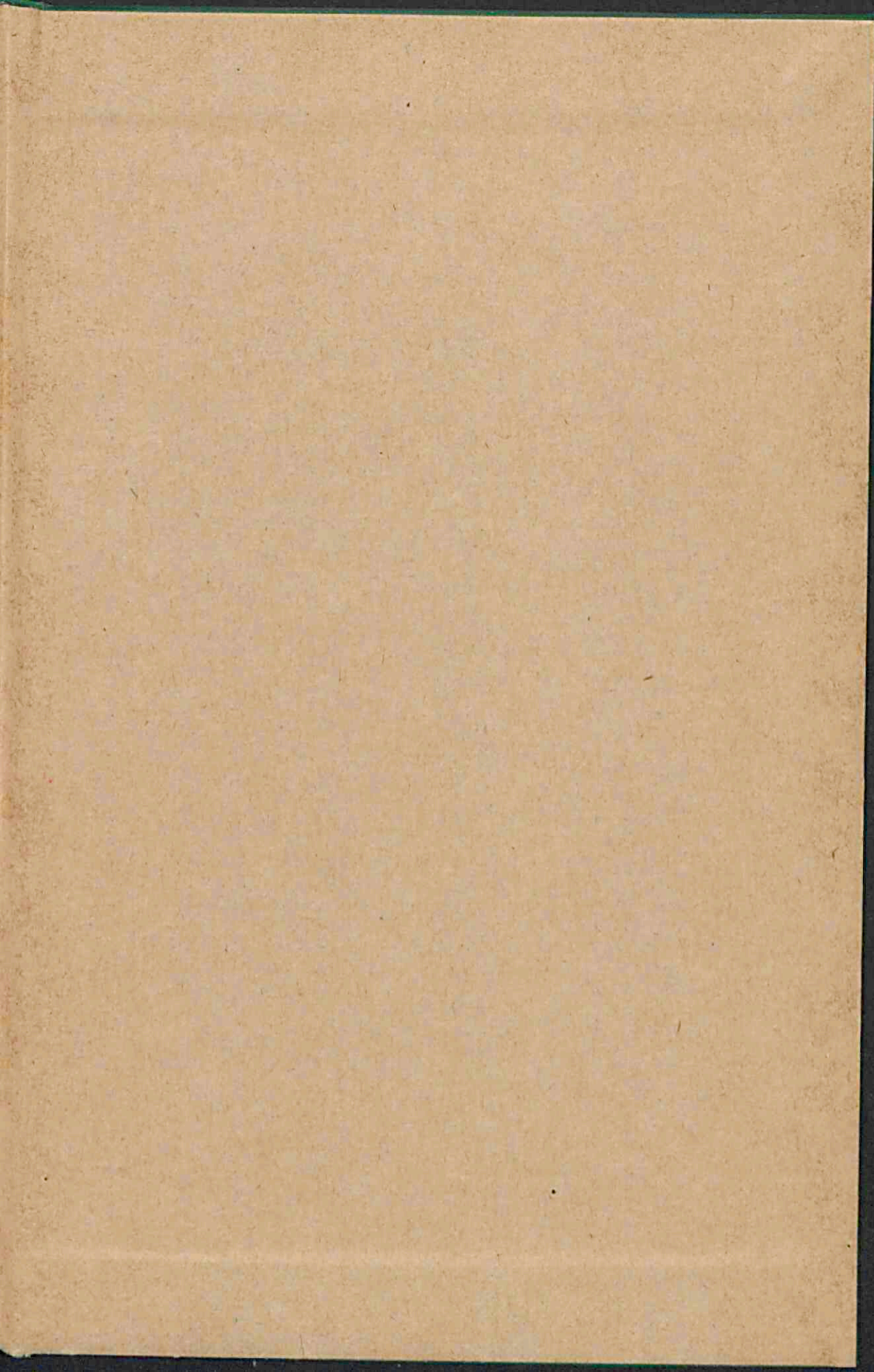
Provinciale Staten en Gemeentebesturen hebben een onbeperkt recht van petitie.

XXII.

Een minister, geen lid der Kamer zijnde,
heeft niet de vrijheid van spreken, bedoeld bij
art. 92 Grondwet.

U
1